

Uzayda Başımıza İcat Çıkarmak: Telif Hakları

Evinizde, işyerinizde veyahut bambaşka bir toprak parçası üstünde aklınıza bir fikir geldi ve şahsi çabanızla, sahibi olarak sizin özelliklerinizi yansıtan bir ürün ortaya çıkardınız diyelim.

“Eser” adını verdiğimiz bu ürün size; işleme, çoğaltma, yayma, temsil ve umuma iletim hakkı gibi mali haklar ve ayrıca umuma arz, adın belirtilmesi yetkisi, eserde değişiklik yapılmasını men etme yetkisi ve eser sahibinin malik ve zilyede karşı hakları gibi manevi haklar sağlayacaktır. Bu haklara Telif Hakları veya Fikrî ve Sınaî Haklar denilmektedir.

Ya da bilinen bir teknik süreci veya durumu aşan ve sanayiye uygulanabilir bir “Buluş” ortaya koydunuz. Bu buluşunuz için patent almak suretiyle üzerinde hak sahibi olabilirsiniz. Türkiye için bu hakların hukuki çerçeveleri 5846 Sayılı Fikir Ve Sanat Eserleri Kanunu ve 551 Sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile çizilmiştir.

Telif hakları bakımından Ülkesellik İlkesi geçerlidir. Koruma hangi ülkede talep ediliyorsa koruma şartları o ülke mevzuatına göre belirlenir. Patent hakkı içinse uluslararası bir koruma elde edilebilmektedir. Patent İşbirliği Anlaşması ile bir buluşun, birden çok ülkede korunması istendiği takdirde, bunu kolaylaştırmak ve ekonomik hale getirmek amacıyla üye ülkelerin yapmış olduğu bir antlaşmadır. Bu anlaşma kapsamında yapılan patent başvurusunun başvuru tarihi, ileriki adımların atılması sonucunda üye 148 ülke için geçerli olabilecektir. Avrupa Patent Sözleşmesi ile de Tek bir başvuru ile EPC'ye üye ülkelerde patent elde edilebilmesine olanak sağlamaktadır. Avrupa patentinin hangi ülkeleri kapsayacağına patent başvuru sahibi karar vermektedir.

Peki, eserimizi veya buluşumuzu uzayda meydana getirirsek ne olacak?

Kozmik Anafor'da daha önce incelediğimiz [Dış Uzay](#) ile ilgili Beş temel antlaşmada telif hakları ve patent haklarını içeren bir hüküm bulunmamaktadır.

Dış Uzay Anlaşması (OST) Bir ve ikinci maddelerde yer alan temel prensipler;

1. Dış Uzayın keşfi ve kullanımı tüm ülkelerin yararı ve çıkarları gözetilerek yürütülür.
2. Dış Uzayın keşfi ve kullanımı hususunda tüm ülkeler özgürdür.
3. Dış Uzay bakımından egemenlik, işgal ve benzer iddialarda bulunulamaz.
4. Devletler, ulusal uzay faaliyetlerinden ve bu faaliyetler esnasında verdikleri zararlardan dolayı sorumludurlar.

Şeklinde yer almaktadır.

Uzaya Fırlatılan Cisimlerin Tescili Sözleşmesi (RT) İkinci maddesinde bir uzay cismi, Dünya etrafında bir yörüngeye girmek veya daha uzağa gitmek üzere fırlatıldığında cismi uzaya fırlatan devlet, kayıtların tutulduğu tescil sistemine kaydettirmek suretiyle cismin tescil işlemini yaptıracağını ve de uzaya cisim fırlatan her devlet, böyle bir tescil işlemi yapıldığını Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bildireceği hükmü yer almaktadır.

Bu iki anlaşmanın ilgili hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, uzaya gönderilen uzay aracı veya cismi dâhilinde uzay ile ilgili faaliyeti esnasında tescil ettiren devletin yargı yetkisi bulunacağından o ülkenin telif yasaları geçerli olacağı uluslararası uzay hukuku doktrininde kabul edilen görüştür. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) tarafından tavsiye edilen çözüm yaklaşımı da budur.

Amerika Birleşik Devletleri "Quasi-territorial etki" adı verilen bu görüşü

kanunlaştıran tek ülkedir. Amerikan Telif Yasası (105 / 35 U.S.C) ilgili maddesinde eserin meydana getirildiği veya kullanıldığı veya ticari işleme konu olduğu aracın ABD tarafından tescil edilmiş olması halinde Amerikan Telif Yasasının; eğer ki tescil bir başka taraf ülke adına yapılmışsa o taraf devletin yasalarının uygulanabilir olduğunu hüküm altına almıştır.

ISS-Uluslararası Uzay İstasyonu gibi çok uluslu platformda da eser veya buluş hangi devlete ait bölümde ortaya çıkarsa o devletin telif yasasının geçerli olacağı ISS'nin kurucu anlaşmasının 21. Maddesinde hüküm altına alınmıştır.

Şu anki düzenlemeler birtakım uyuşmazlıklara çözüm getirirse de şu sorular hala ucu açık olarak uzay hukukunun önünde durmaktadır:

- Çokuluslu ticari dış uzay faaliyetleri esnasında kullanılacak, işlenecek veya ortaya çıkacak eser ve buluşlar
- Dünya dışı bir gök cismi üzerinde meydana getirilecek eser ve buluşlar
- Dünya dışı bir uzay faaliyetinde yapay zekânın geliştireceği veya işleyeceği eser ve buluşlar

Tüm bu mevzuata rağmen, uzay hukuku bakımından büyük boşluklar bulunmaya devam etmektedir. Uzay ile ilgili baş döndürücü gelişmelerin kaydedildiği ve teknolojik imkânların çok hızlı arttığı bu dönemde Fikri ve Sınai Haklar, Uzay Hukuku için çok özel bir konumda bulunmaktadır.

Yavuz Tüğen

Not: En üstteki görsel, Star Trek Orjinal Seri'nin "Way to eden" isimli bölümünde, Mr. Spock'ın bir uzay hippisi ile beraber müzik yapmasını gösteren sahnedir.